

MÄLARDALENS HÖGSKOLA

Institutionen för ekonomi och informatik
Institutionen för energiteknik
Box 883, 721 23 VÄSTERÅS

Projektarbete i ekologisk
ekonomi/B-uppsats, 5 p
2000-03-27

Kapitalförvaltning för hållbar utveckling

**Placeringsprinciper för penningplacerare
med miljöetiska ambitioner**

Författare: Emil Källén, 771013
Leif Holmberg, 760603

Handledare: Robert Hjalmarsson

Innehållsförteckning

1 INLEDNING	3
1.1 BAKGRUND	3
1.2 PROBLEM	3
1.3 SYFTE	3
1.4 AVGRÄNSNING	3
1.5 BEGREPPSDEFINITIONER.....	4
2 METOD	4
2.1 EN KVALITATIV ANSATS	4
2.2 UNDERSÖKNINGSDESIGN.....	5
2.3 GENOMFÖRANDET	5
3 IDEELLA AKTÖRERS SYN PÅ KAPITALFÖRVALTNING	6
3.1 DEN EMPIRISKA KÄLLAN	6
3.2 SAMMANSTÄLLNING AV INTERVJUER.....	7
3.2.1 Kapitalansvaret.....	7
3.2.2 Påverkan på företag och opinionsbildning	8
3.2.3 Håller dagens miljöfonder och etiska fonder måttet?	8
3.2.4 Inställning till kapitaltillväxt.....	8
3.2.5 Positiva och negativa placeringskriterier	9
3.2.6 Hur förvaltas kapitalet idag? Vilka är placeringskriterierna?.....	9
3.2.7 Idéer och goda exempel	10
4 TEORETISK REFERENSRAM	11
4.1 BEHOVET AV FÖRÄNDRING.....	11
4.2 KRÄV INTE MER ÄN EKOLOGISKT HÅLLBAR RÄNTA.....	12
4.3 INVESTERA I NATURLIGA KAPITALET	13
4.4 STORA FÖRETAG ELLER SMÅ FÖRETAG.....	14
4.4.1 Det multinationella aktiebolaget.....	14
4.4.2 Små företag och lokal förankring – medel för hållbar utveckling?	15
4.4.3 Det uthålliga företaget.....	15
4.5 FÖRETAGEN OCH DEN SOCIALA ETIKEN.....	16
4.5.1 Etik på företaget.....	16
4.5.2 Företaget och omvärlden.....	16
4.5.3 Etiskt beslutsfattande.....	17
5 ANALYS	17
5.1 KAPITALANSVAR	17
5.2 RIMLIG AVKASTNING PÅ KAPITALET	18
5.3 STORLEKENS BETYDELSE	18
5.4 FÖRETAGETS ANSVAR FÖR DEN HÅLLBARA UTVECKLINGEN	18
5.5 FÖRETAGSFORMENS BETYDELSE.....	19
6 SLUTSATSER	19
6.1 PRINCIPER FÖR MILJÖETISKA INVESTERINGAR	20
KÄLLFÖRTECKNING	22
TRYCKTA KÄLLOR.....	22
INTERNETKÄLLOR	22
PERSONLIGA MEDDELANDEN.....	22
BILAGA	23

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Under den senaste tiden har det förts en debatt om så kallade etiska och ideella fonder. Frågan är ifall de bidrar till någon miljöförbättring eller är det bara ett marknadsföringsknep? Hur pass miljöanpassad eller miljövänlig ska en fond vara för att kunna klassas som miljöetisk? Olika människor och aktörer har olika uppfattningar om hur högt ribban ska sättas. Det finns ingen enhetlig bild för vad som är målet.

I dagens samhälle ses ideella miljö- och hjälporganisationer som etiska förebilder. De driver frågor om mänskliga rättigheter, socialt ansvar och miljö med stor medvetenhet och är genom sin kunskap auktoriteter på området. Dessa organisationer är också kapitalägare och som sådana borde de ha de mest utvecklade idéer om vilka miljöetiska krav som borde ställas på en penningplacering. Utifrån deras miljöetiska kriterier, tillsammans med ekologisk ekonomisk teori hoppas vi kunna finna vilka kriterier, om några, som skulle vara de "korrekta" för miljöetiska penningplaceringar.

1.2 Problem

Vilka placeringsprinciper går att utarbeta från ideella miljö- och hjälporganisationers idéer om kapitalplacering tillsammans med ekologisk ekonomisk teori på området? Kan dessa sedan användas som goda förebilder för penningplacering med miljöetiska ambitioner?

1.3 Syfte

Syftet med denna uppsats är att med utgångspunkt i ideella miljö- och hjälporganisationers idéer om kapitalplacering, lämna ett bidrag i utvecklandet av ekologisk ekonomiska placeringsprinciper för aktörer på kapitalmarknaden.

1.4 Avgränsning

Vi har valt att avgränsa oss till penningplaceringar. Det som intresserar oss är etiska och sociala aspekter som talar för och emot att göra en viss placering. Vi väljer att inte fördjupa oss i den tekniska och praktiska delen av en penningplacering. Vi avgränsar oss till placeringskriterier, men då på en abstrakt nivå. Detta kallar vi placeringsprinciper. Våra principer kan sedan bli riktlinjer för praktiskt användbara placeringskriterier, men sådana kommer ej att utformas i denna uppsats. Att ställa upp praktiskt användbara placeringskriterier av operationell snarare än generell karaktär hade inneburit ett mycket detaljerat arbete där varje bransch granskats var för sig. Den uppgiften såg vi som övermäktig.

1.5 Begreppsdefinitioner

Med ekologisk ekonomiskt perspektiv menar vi att något är ekologiskt, socialt och ekonomiskt hållbart i ett längre perspektiv. Med begreppet hållbar utveckling syftar vi på utveckling som är hållbar i såväl ekologiskt, ekonomiskt och socialt perspektiv. Ett annat återkommande begrepp i uppsatsen är ”miljöetik”. Vissa handlingar beskriver vi t.ex. som miljöetiska. Med dessa handlingar menar vi sådana som har ambitionen att ta hänsyn både till enskilda individer och till hållbar utveckling. Kapital är ett vanligt förekommande begrepp i uppsatsen, med detta menar vi monetära tillgångar. När vi syftar på andra typer av kapital är det specificerat i texten, såsom t ex naturligt kapital. Negativa placeringskriterier är kriterier som exkluderar vissa typer av placeringar, med positiva kriterier avses sådana kriterier som förordar en viss sorts placering. I teoridelen används begreppet ”biofysisk” med detta avses något som är baserat på naturens egna kapital. Termen biologisk begränsar sig till det levande men i biofysisk omfattas även oorganiska källor, såsom metaller och bergarter. När vi i arbetet talar om organisationerna i bestämd form, syftar vi på de organisationer vi har intervjuat, om inte annat sägs.

2 Metod

2.1 En kvalitativ ansats

Vi har valt att börja vår studie hos organisationer i verkligheten, utan att på förhand ha någon hypotes vi vill pröva. Det som är styrande för vår datainsamling är den ram som vår problemställning utgör. Analysen av det empiriska materialet sker kontinuerligt under insamlingsprocessen. Först när vi börjar skapa en helhetsbild av våra analyser kommer vi att ta in en teoretisk referensram av tidigare forskning på området och närliggande teori. Detta innebär att vi väljer en kvalitativ ansats för vårt arbete istället för en hypotetisk-deduktiv metod. I en kvalitativ ansats vill man få med så många sidor av ett fenomen som möjligt och vi har därför valt att vara öppna för olika typer av material, såsom intervjuvar, interna dokument och tidningsartiklar. Detta ger oss ett så mångsidigt material som möjligt.¹

Vår metod kan kallas en modifierad form av grounded theory. Den är modifierad genom att vi med utgångspunkt i vår problemställning gjort förberedelser inför fältarbetet i form av ett färdigt frågeformulär. Styrkan med grounded theory metoden är att den möjliggör förståelse och framväxt av nya idéer.²

Organisationernas syn på kapitalplacering skall ligga som grund och inriktning för våra placeringsprinciper. För att bilda en teoretisk referensram till den empiriska studien behövs en genomgång av den teori som finns på området. Då få andra har diskuterat vår problemställning har vi sökt bland teorier om hållbara investeringar, grön- och etisk företagsamhet m.m. som rymms inom temat för ekologisk ekonomi. Detta har vi gjort genom litteraturstudier.

¹ Starrin, 1991, s 34-35

² Starrin, 1991

2.2 Undersökningsdesign

Vi har valt ut ett tiotal organisationer som är intressanta utifrån uppsatsens problem och syfte. Till dessa har vi ställt en brevfrågan om en intervju. Vid undersökningens början visste vi inte hur många av de tillfrågade vi skulle komma att intervjua. Vi valde dock att tillfråga ett flertal redan från början för att ha en beredskap för ytterligare intervjuer. Detta var att föredra då undersökningsperioden var kort.

Det vi haft i åtanke vid urvalet är att de skall vara välkända, ledande aktörer på sina respektive specialiteter och skall i allmänhetens ögon ha hög moralisk status. De skall ha ambitioner att förbättra världen. Vi har gjort ett medvetet urval av organisationer som stämmer överens med kriterierna ovan. De organisationer som är tillfrågade att ingå i undersökningen är Amnesty International, Greenpeace, LO, Läkare utan Gränser, Miljöpartiet, Naturskyddsföreningen, Rädda Barnen, Röda Korset, Svenska Freds, Svenska Kyrkan och Världsnaturfonden.

Till en början borde ett par intervjuer kunna ge ett idématerial att börja bearbeta och som kan ge oss riktlinjer för de senare intervjuerna. Enligt Starrin m.fl. ska den kvalitativa datainsamlingen pågå tills forskaren inte anser sig få mer information om fenomenet³. När man får höra samma sak flera gånger ska datainsamlingen avbrytas.⁴ Skulle vi upptäcka under arbetets gång att vi fått in otillräckligt material får vi givetvis öka antalet intervjuer.

Intervjuer är vår viktigaste datainsamlingsmetod. Eftersom vi inte har någon teori att pröva lämpar sig inte en enkätundersökning med fasta frågor och svar, utan istället passar ostrukturerade, lite mer omfattande intervjuer⁵. Frågorna är utformade så att de leder respondenten till olika teman inom vår problemställning där hon är fri att utveckla sina tankar och åsikter. Svaren följs sedan upp med spontana och lämpliga följdfrågor på varje intressant tema, så långt som en ökad nyansering anses givande⁶. Frågorna återfinns som bilaga.

2.3 Genomförandet

Av de tio organisationer vi kontaktade genomförde vi intervjuer med sex av dem (se fig. nedan). Det procentuella bortfallet spelar mindre roll eftersom vi gör en kvalitativ undersökning. Däremot hade säkert de som tackade nej haft intressanta infallsvinklar som uppsatsen nu gått miste om.

Organisation	Deltagande
Amnesty International	Tackade nej
Greenpeace	Tackade nej
LO (Landsorganisationen)	Tackade nej – Skickade material
Läkare utan gränser	Intervju
Miljöpartiet	Intervju
Naturskyddsföreningen	Intervju
Rädda Barnen	Tackade nej
Röda Korset	Tackade nej

³ Starrin, 1991

⁴ Ibid.

⁵ Lantz, 1993, s 17-20

⁶ Lantz, 1993, s 60-61

Svenska Freds	Intervju
Svenska Kyrkan	Intervju
Världsnaturfonden	Intervju

De första intervjuerna genomförde vi tillsammans för att vi ville samtrimma oss i intervjutekniken. Ett annat skäl var att vi som ovana forskare drar nytta av att vara två personer. När den ena frågar antecknar den andra. En möjlig fara här är att respondenten, i och med det numerära underläget, upplever situationen som hotfull och blir mindre verbal⁷. Denna fara anser vi dock marginell i och med att våra respondenter har höga positioner i sina organisationer och är vana att tala för sin sak. Intervjuerna inleddes med en kortfattad presentation av vår uppsats och problemområdet. Därefter lät vi respondenten tala fritt om sina allmänna reflektioner på området. De hade haft gott om tid till att tänka igenom sitt ställningstagande i och med att vårt problemområde kunde utläsas i de utskickade breven. När respondenten inte hade mer att säga började vi ställa de frågor vi förberett. Svaren ledde ofta in på andra områden än vad frågan avsett. Detta såg vi som ett gott tecken, att respondenten inte var särskilt styrd i intervjuerna. Vi uppmuntrade också detta genom att ställa följdfrågor på nya teman som dykt upp. Intervjuerna genomfördes utan bandupptagning. Enligt den metodlära som finns på området är bandupptagning rekommenderat, så att man slipper anteckna och memorera⁸. Enligt vår personliga uppfattning skulle dock en sådan metod verka hämmande och vi valde därför att avstå

Rent allmänt gick intervjuerna bra. Vi upplevde hela tiden att respondenten svarade frispråkigt efter egen förmåga och att stämningen var god. Det finns alltid en uppenbar risk för att respondenten påverkas av forskarens närvaro⁹. I våra intervjuer kan detta ha resulterat i att organisationerna försökt verka bättre än vad de i själva verket är. Den risken hade dock varit betydligt högre om vi hade genomfört en granskande studie. Här var respondenterna hela tiden medveten om att vårt syfte var att ta fram placeringsprinciper och inte att kritisera deras.

3 Ideella aktörers syn på kapitalförvaltning

3.1 Den empiriska källan

De organisationer vi valt att intervjua är formella organisationer som verkar mot kontinuerliga mål, t.ex. bättre miljö. Med kontinuerliga mål menar Lindén att de inte kommer komma till ett tillstånd då målen är uppfyllda och organisationen kan upphöra. Organisationerna bygger sitt agerande på erkänd och väldokumenterad kunskap.¹⁰

Vi har tidigare nämnt att placeringsprinciper är en subjektiv fråga och vi väljer därför att överlåta valet till dessa organisationer. Hur kommer det sig att just dessa organisationer skall välja väg i frågan? Dessa organisationer opererar på den översta samhällsnivån som inom sociologin ofta kallas för den strukturella nivån. Här är de aktörer tillsammans med stat, myndigheter och andra organisationer. De påverkar de lagar, normer och rekommendationer

⁷ Ejvegård, 1996

⁸ Starrin, 1991

⁹ Burgess, 1995, s 80

¹⁰ Lindén, 1994, s 119

som skapar det ideala levnadssättet för samhället. Detta levnadssätt kommuniceras ner till aktörer på individuell nivå där penningplaceraren finns som individ, hushåll, företag etc.¹¹

Visserligen finns många fler aktörer på den strukturella nivån som också påverkar människors levnadssätt. De organisationer vi har tagit upp har dock ett renodlat intresse för just miljöetiska frågor samtidigt som de är de största auktoriteterna på området. Denna kombination utgör deras intressanta särställning då vi har i åtanke att skapa placeringsprinciper som ligger i linje med de mål som den mest miljövänliga delen av samhället representerar. Tillsammans med teori från ekologisk ekonomi och kommer vi att utveckla empirin genom att sätta in den i en teoretisk referensram.

3.2 Sammanställning av intervjuer

3.2.1 Kapitalansvaret

Hälften av de intervjuade tar upp ansvaret som en ideell organisation med miljöetiska intressen har. En förutsättning för att kunna ta detta ansvar, är att det finns en medvetenhet i organisationen om att pengar arbetar där de är placerade. En investering i ett företag är inte bara en penningplacering i syfte att få avkastning utan bidrar även till företagets verksamhet. Som placerare bör man inte placera i företag vars verksamhet motverkar syftena hos den egna organisationen. Representanten för Läkare utan gränser menar att detta kräver en diskussion i organisationen kring placeringskriterier och en tydlig policy¹². En idéburen organisation bör ställa miljöetiska kriterier utifrån sina värderingar på sina penningplaceringar.

Svenska Freds betonar vikten av ett helhetstänkande. ”Om alla snävt bara tar hänsyn till sina hjärtefrågor blir det samlade engagemanget hos miljöetiska placerare urvattnat, om en fredsfond inte tar hänsyn till miljön kan en annan etisk fond lika gärna välja att inte bry sig om vapen och då motverkar de varandra¹³.” ”Att göra ansvarfulla investeringar är viktigt för den egna organisationen¹⁴.” Det handlar då om att ta det egna ansvaret eller som Håkan Wählstedt på miljöpartiet uttryckte det ”vi vill leva som vi lär¹⁵. Penningplaceringarna är en del av organisationens verksamhet, menar Svenska Kyrkans ekonomichef¹⁶. Engström på Läkare utan gränser förtydligar: ”Finansavdelningen i en organisation får inte leva sitt eget liv¹⁷.”

I Svenska Freds placeringspolicy tar organisationen upp att det inte är miljöetiskt oproblemiskt att placera kapital på ett traditionellt bankkonto. Det innebär att man avsägar sig sitt ansvar och överläter besluten till banken att placera kapitalet utifrån bankens mål om maximal avkastning. Som kund får man i gengäld en säker ränta.¹⁸

¹¹ Lindén, 1994, s 16

¹² Engström, T, pers. medd. 2000-03-22

¹³ Pettersson, J pers. medd. 2000-03-21

¹⁴ Ibid

¹⁵ Wählstedt, H, pers. medd. 2000-02-22

¹⁶ Falkeblad, B, pers. medd. 2000-03-22

¹⁷ Engström, T, pers. medd. 2000-03-22

¹⁸ Svenska Freds, 1998

3.2.2 På verkan på företag och opinionsbildning

Organisationerna är överens om att de inte har någon direkt påverkan på marknaden genom sitt kapital. Svenska kyrkan anser dock att om de går in som stor ägare i ett företag får de inflytande över företaget¹⁹. Ekonomichefen ser det som naturligt att i kraft av sin storlek ta kontakter med bolagsstyrelser, något som ingen av de andra ens diskuterat som en möjlighet. Detta kan bero på att Svenska kyrkan har ett kapital på fyra miljarder. De mindre organisationerna, t.ex. Svenska Freds som har ett kapital på två miljoner, har givetvis inte samma möjlighet att påverka med sitt kapital, men man kan se det som economichefen på SNF: "Någonstans måste man börja, det kan bli som droppen som urholkar stenen"²⁰. Världsnaturfonden har en mer skeptisk hållning, de påpekar att företagen i Sverige har så stora ägarposter i varandra att det knappt går att särskilja dem²¹.

Däremot anser organisationerna att de kan påverka genom att agera massmedialt. Naturskyddsföreningen blev uppmärksamman när de sålde sitt innehav i Pharmacia Upjohn pga deras planerade fusion med Monsanto²²: "Som miljöorganisation bör vi vara ett föredöme för miljöengagerade" anser Romson²³. Organisationerna tror sig också bidra till, eller åtminstone vara delaktiga i en spridningseffekt av ökat etiskt medvetna kapitalplaceringar. Det är dock inte prioriterat att opinionsbilda kring penningplacering, det tillhör inte huvudverksamheten²⁴.

3.2.3 Håller dagens miljöfonder och etiska fonder måttet?

Dagens miljöfonder är ett uppskattat inslag på penningmarkanden. Många organisationer har sökt efter en fond som motsvarar deras miljöetiska kriterier²⁵. Det främsta skälet är att de då kan ägna sig åt sin huvudverksamhet istället för att placera pengar. Det är dock inte alla av organisationerna som har hittat någon som motsvarar deras krav. Tankegången hos dem är också att de miljöetiska fonder som finns är bra, åtminstone till en början. Frågan som flera ställer är ifall det krävs strängare kriterier för att nå en hållbar utveckling? Exempelvis ifrågasätter Svenska Freds Bancos etiska fond som enligt sina placeringskriterier inte placerar i vapen men ändå köper Ericsson trots att deras dotterbolag tillverkar utrustning till JAS och andra stridsflygplan. Banco försvarar sig med att det är mindre än 10% av företagets omsättning och att det då inte i allmänhetens ögon anses vara ett vapentillverkande företag²⁶.

3.2.4 Inställning till kapitaltillväxt

Flera av organisationerna anser att avkastningen är mycket viktig, även om det inte är något överordnat mål. "En god avkastning ger resurser till verksamheten" säger SNFs economichef²⁷. Här råder dock delade meningar. Miljöpartiet har en restriktiv hållning mot hög avkastning. De har i grunden inget motstånd mot aktieinnehav men menar att man inte får

¹⁹ Falkeblad, B, pers. medd. 2000-03-22

²⁰ Romson, J, pers. medd. 2000-03-16

²¹ Holmberg, U, pers. medd. 2000-03-21

²² Monsanto Co produkter är mycket omdiskuterade ur ett ekologiskt och socialt hållbart perspektiv. Företagets tidigare produktion av kemiska stridsmedel har också varit omdebatterat.

²³ Romson, J, pers. medd. 2000-03-16

²⁴ Holmberg, U, pers. medd. 2000-03-21

²⁵ Gäller Miljöpartiet, Svenska Freds, WWF och Naturskyddsföreningen.

²⁶ Banco, 2000-03-23

²⁷ Romson, J, pers. medd. 2000-03-16

stirra sig blind på monetär tillväxt. Miljöpartiet har ett visst motstånd mot att tjäna pengar på kapitalinnehav "Historien har visat att företag med hög avkastning har fått det genom att förstöra miljön."²⁸ Miljöpartiet vill istället ha en bredare syn på kapital. Andra värden är viktiga än rent monetära hos företag, t.ex. det humana kapitalet där tillväxt är önskvärt. Medan miljöpartiet är kritiskt mot hög avkastning har inte Världsnaturfondens ekonomichef någon förståelse alls för den tankegången. WWF har inget emot tillväxt hos företag och på marknader, även om naturen skulle må bättre utan tillväxt, så kan aldrig den välfärdslust som det innebär motiveras²⁹.

Svenska Freds inställning lutar mer åt miljöpartiets väg men har ändå en mer pragmatisk inställning. De menar att tillväxt inte har något egenvärde utan man måste se till vilka effekter tillväxten egentligen innebär. För kapitaltillväxten innebär det att en positiv effekt är att Svenska Freds får mer resurser till verksamheten samtidigt som den kapitaltillväxt som genererats måste vara gjord på goda grunder.³⁰

3.2.5 Positiva och negativa placeringskriterier

Flera organisationer använder negativa kriterier, dvs de avstår från vissa placeringar som de anser vara oetiska. Detta är en metod som underlättar för penningplaceraren. Placeraren får ett stort urval företag att välja fritt bland och behöver inte ägna tid åt etiska värderingar så länge han undviker de "svarta fåren". Nackdelen med metoden är att det saknas incitament för att placera i de mest miljöetiska företagen.

Framförallt Svenska Freds tar upp positiva kriterier som en bättre möjlighet. Det innebär att man pekar ut verksamheter man vill stödja och/eller ställer minimikrav som företag måste uppfylla för att man skall investera i dem. Det kan vara miljöteknikutveckling, rättvisemärkta produkter eller stöd till lokala entreprenörer. Här måste penningplaceraren aktivt söka de företag som klarar kriterierna. Metoden kräver att penningplaceraren lägger ner mer arbete på de miljöetiska frågorna och ha större insyn i förhållandena på företagen. Fördelen med denna metod är att penningplaceraren kan ranka företagen efter de kriterier man ställt upp.

3.2.6 Hur förvaltas kapitalet idag? Vilka är placeringskriterierna?

Naturskyddsföreningen har ett sparkapital på drygt 150 miljoner kr. För närvarande är huvuddelen placerat i aktier. Naturskyddsföreningen vill ha så mycket avkastning på sitt kapital som möjligt. Föreningen har negativa placeringskriterier. De utesluter placeringar inom skogsindustri, bilproduktion och kemisk processindustri. Placeringar i skogsbolag som har FSC-märkt skog kan dock bli aktuella när Naturskyddsföreningen är klara med sin nya placeringspolicy. I övrigt placerar man där man får bäst avkastning.³¹

Världsnaturfonden har ett sparkapital på 300 miljoner kr. 60% är placerat i aktier och fonder. De placerar i SEBs miljöfonder. Dessa fonder har negativa kriterier de investerar inte i transportsektorn, kärnkraftsindustrin eller företag som direkt motverkar deras syfte. WWFs övergripande mål är att bevara den biologiska mångfalden. WWF tar dock inte något

²⁸ Wahlstedt, H, pers. medd. 2000-02-22

²⁹ Holmberg, U, pers. medd. 2000-03-21

³⁰ Pettersson, J, pers. medd. 2000-03-21

³¹ Romson, J, pers. medd. 2000-03-16

miljöetiskt helhetsgrepp över sina penningplaceringar. Tobaksbolag t.ex. är inte något som de utesluter eftersom dessa inte hotar den biologiska mångfalden.³²

Svenska Freds har ett sparkapital på två miljoner och det är placerat hos KPA. Föreningen ser sina kapitalplaceringar i ett helhetsperspektiv, investeringarna skall ta hänsyn till människa och miljö. Kapitalavkastningen är inte det mest väsentliga utan det viktiga är att de är placerade etiskt medvetet. Det viktigaste placeringskriteriet är att inte placera i vapentillverkning, men de har också positiva kriterier syftande till en hållbar utveckling. De anser att en placering inte kan leva upp till etiska krav till 100%.³³

Svenska Kyrkan har ett sparkapital på 4 miljarder. Max 70% är placerat i aktier, max 25% är ideellt placerat och det resterande är placerat i obligationer. Man har en aktiv placering och anpassar andelarna till marknadsläget. För aktieplaceringarna har man negativa kriterier, man placerar inte i företag som har vapen eller tobak som huvudverksamhet, i övrigt är avkastning det väsentligaste kriteriet. Med ideella placeringar menas placeringar där stödet till verksamheten är det väsentliga och inte avkastningen. T ex är man delägare i en U-landsbank, Oikocredit och placerar i Biosensor Applications AB (tillverkare av minröjningsutrustning).³⁴

Miljöpartiet har sparat kapital som uppgår till knappt en miljon och är placerat i räntebärande papper. Dessutom har de en aktie i ett antal företag för att få årsredovisningar och möjlighet att gå på bolagsstämmorna. De sparar även i JAK³⁵. De anser att det är för hög risk på aktiemarknaden, eftersom att de är beroende av att ianspråka sitt kapital med jämna mellanrum.³⁶

Läkare utan gränser sparar inget kapital. Allt de samlar in som inte används på lokalkontoret skickas vidare till olika utlandsprojekt. Under insamlingstiden placeras kapitalet på vanligt bankkonto (det kan bli ganska stora summor då de samlar in 75 miljoner årligen). De anser att det är oetiskt gentemot sina bidragsgivare att spara kapital, de menar att det ska användas direkt i fält. Vad gäller placeringskriterier anser Engström att man som organisation ska vara benhård och hålla sig borta från ”smutsiga pengar” och tveksamma branscher bör undvikas.³⁷

3.2.7 Idéer och goda exempel

Svenska Freds etiska riktlinjer för kapitalförvaltning är ett exempel på en medvetenhet kring ansvaret som en kapitalägare har. De slår fast att kapital som investeras får konsekvenser långt utöver de egna ekonomiska intressena. Kapitaltillväxt i sig har inget egenvärde. Ett ansvarsfullt förvaltad kapital kan bidra till fred, demokrati och hållbar utveckling. En policy är inte någon garanti för att alla placeringar är miljöetiskt riktiga, utan ett försök att hantera organisationens kapital efter bästa förmåga.³⁸

³² Holmberg, U, pers. medd. 2000-03-21

³³ Pettersson, pers. medd. 2000-03-21

³⁴ Falkeblad, B, pers. medd. 2000-03-22

³⁵ JAK Medlemsbank är en ekonomisk förening som vill främja en ekonomi som inte exploaterar människa eller natur. De anser att räntan har skadliga effekter på ekonomin och driver därför ett sparlånesystem utan ränta.

³⁶ Wählstedt, H, pers. medd. 2000-02-22

³⁷ Engström, T, pers. medd. 2000-03-22

³⁸ Svenska Freds, 1998

Placeringsriktlinjer:³⁹

- ❖ Företaget har en miljöpolicy syftande mot hållbar utveckling
- ❖ Företaget har policy gentemot tredje världen innehållande stöd för ekonomisk och social utveckling i fattiga länder.
- ❖ Mänskliga rättigheter följs inom företaget, hos leverantörer. Barnarbete utnyttjas inte etc.
- ❖ Företaget står upp för demokrati i de stater de agerar.

Riktlinjerna ska användas positivt, dvs de företag som mest och bäst uppfyller dem är lämpliga att placera i.

Svenska Kyrkan har ca 25% av sitt kapital i ideella placeringar. Det innebär att det är verksamheternas syften som är det väsentliga och kapitalavkastningen kommer i andra hand. En av deras placeringar är i den Oikocredit, den ekumeniska u-banken. Det är en bank som ägs av kyrkliga organisationer världen över som sysslar med lån till människor i tredje världen. Praktiskt går det företrädesvis till så att Oikocredit lånar ut pengar till ett kooperativ som sin tur relaterar till enskilda människor och individer. Oikocredit har nedanstående kriterier för att låna ut pengar.⁴⁰

- ❖ Företaget måste tjäna fattiga och förfördelade människor.
- ❖ Vinsterna måste fördelas och får inte resultera i rikedom hos ett fåtal ansvariga.
- ❖ Företaget måste bidra till sociala och ekonomiska framsteg i det samhälle som man är del av.
- ❖ Särskild uppmärksamhet riktas mot ekologiska konsekvenser.
- ❖ Kooperativ föredras eftersom fattiga kan delta direkt i ledningen av verksamheten.
- ❖ Företräde ges till företag där kvinnor är direkta förmånstagare och där de deltar i beslutsfattande och strukturer.
- ❖ Företaget måste vara ekonomiskt livskraftig, med en godkänd ledning och kommer att kunna bli självgående inom rimlig tid, så att Oikocredits engagemang kan fasas ut.
- ❖ Det måste finnas ett klart behov av utländskt kapital förutsatt att de nödvändiga myndigheternas godkännande är säkrade och att det är till förmån för projektets alla deltagare.⁴¹

4 Teoretisk Referensram

I detta kapitel ska vi presentera några teorier för vilka krav som kan ställas på en ekologisk ekonomisk penningplacering. Först bör vi dock presentera några grundantaganden till varför penningplaceringar bör vara ekologiskt ekonomiskt riktiga.

4.1 Behovet av förändring

Det ekonomiska systemet är ett subsystem till det globala ekosystemet. Naturresurserna i det ekonomiska systemet kommer från ekosystemet. Det ekonomiska systemet är beroende av

³⁹ Fritt tolkade utifrån Svenska Freds kapitalförvaltningspolicy (Svenska Freds, 1998)

⁴⁰ Oikocredit, 1998

⁴¹ Ibid.

ekosystemet och om ekosystemet exploateras kortsiktigt, exploateras även ekonomin som på sikt då utarmas (Ekosystemet klarar sig dock utmärkt utan det underordnade ekonomiska systemet). Den biofysiska tillväxten är begränsad, därför måste det ekonomiska systemet tillse att kapitalet av naturresurser inte minskar utan hålls intakt eller ökar, annars utarmas grunden för det ekonomiska systemet. Icke förnyelsebara naturresurser får inte förbrukas snabbare än att förnyelsebara ersättningsmaterial utvecklas och tas i bruk.⁴²

Idag fylls världen upp av avfall och utsläpp från alla håll, jordens förmåga att hantera, ta upp och nedbryta dessa ämnen är nådd. Ny teknik måste utvecklas för att miljöanpassa produktionen och den måste i sin tur ändras så att mindre restprodukter skapas. Den ekonomiska verksamheten måste nå ett läge då utsläppen i miljön inte överstiger ekosystemens naturliga förmåga att neutralisera dem. Människan har förmåga att tillverka ämnen som inte kan oskadliggöras i naturen. Dessa borde överhuvudtaget inte få släppas ut.⁴³

I Agenda 21 har man slagit fast: ”En miljöpolitik som huvudsakligen är inriktad på bevarande och skydd av naturresurser måste, samtidigt som den förvaltar dem på ett hållbart sätt, ta vederbörlig hänsyn till dem som är beroende av resurserna i fråga för sitt livsuppehälle. I annat fall kan den få en omvänd effekt såväl på fattigdomen som för möjligheterna att nå framgång på lång sikt vad gäller bevarandet av naturresurser och miljö. En särskild anti-fattigdomsstrategi är till följd härav en av de grundläggande förutsättningarna för att säkerställa en hållbar utveckling.”⁴⁴

4.2 Kräv inte mer än ekologiskt hållbar ränta

En del av de organisationer vi intervjuade hade en penningplaceringsfilosofi som avsåg att skapa förutsättningar för ett ekologiskt hållbart samhälle. Miljöpartiet ansåg att det fanns ett samband mellan företags avkastning och överexploateringen av naturen⁴⁵. Företagens vinstintresse har fått företräde framför ett hållbart utnyttjande av naturresurser. Detta får stöd från teori inom ekologisk ekonomi. Hotelling förklarade sambandet på följande sätt:

En gruvägare kan välja att antingen bryta så mycket malm som möjligt eller välja att spara den i gruvan. Räkna han med att metallpriserna ökar snabbare än penningvärdet han får ut vid en brytning placerat på räntemarknaden, i så fall väljer han att inte bryta malmen. Ifall det motsatta gäller bryter han malmen. Värdeökningen på ett naturresurskapital måste alltså vara högre än räntan, annars är det inte värt att spara/bevara. Det betyder att varje ekosystem vars tillväxt inte genererar en årlig biologisk avkastning som är högre än räntenivån på kapitalmarknaden “borde” exploateras tills dess den är totalt förbrukad. Konkret innebär det t.ex. att endast träd som växer snabbare än räntan är det värt att investera i, vilket i sin tur leder till utarmning av den biologiska mångfalden.⁴⁶

Det Hotelling visar med denna modell är, att går det placera i industriverksamhet och få en avkastning på 8% är det knappast intressant att investera i skog som ger en långsiktig avkastning på ca 3% per år⁴⁷. Analysen grundas på diskonteringsteorin som gör att alla

⁴² Korten, 1995 och Daly, 1994

⁴³ Costanza m fl. 1997 och Korten, 1995

⁴⁴ Agenda 21, 1992, kapitel 3 - fattigdomsbekämpning

⁴⁵ Pers. med. Håkan Wahlstedt, 2000-02-22

⁴⁶ Costanza m fl, 1997, s 42-45

⁴⁷ Ibid

framtida värden förlorar värde till förmån för nuvärde pga av räntan⁴⁸. Eftersom räntan alltid är högre än inflationen i ett långsiktigt perspektiv förlorar naturresursvärdena sina värden⁴⁹.

Överfört till vår problemställning innebär det att för att en penningplacering ska vara ekologisk ekonomisk får den inte exploatera ekosystemet. Det innebär att avkastningskravet på företagen inte får vara högre än den biofysiska tillväxten. Om avkastningskravet ställs för högt tvingas företaget ta ut mer naturresurser än tillväxten i systemet. Detta gäller även företag som inte direkt arbetar med det naturliga kapitalet, om än inte i samma utsträckning.

4.3 Investera i naturliga kapitalet

Daly arbetar med samma tema men har en annan ingång. Han utgår ifrån kapitalbegreppet och den tillgängliga mängden naturligt kapital på jorden, istället för avkastning och ränta. Dalys teori kompletterar därmed Hotellings.

Definitionen av naturligt kapital, är de naturens tillgångar som genererar avkastning i form av naturresurser. Alla fiskarna i haven producerar årligen en fiskfångst, Skogarna producerar årligen timmer, Oljelagren ger oss råolja etc. Det naturliga kapitalet är sedan uppdelat i förnyelsebart (fisk och skog) och icke-förnyelsebart (olja).⁵⁰

Inom ekologisk ekonomi anser man att kapital bör indelas i tillverkat-, mänskligt- och naturligt kapital. Under uppbyggnaden av ekonomin genom historiens lopp fram till industrialiseringen och det moderna samhället har funnits överskott på det naturliga kapitalet. Ekonomin har använt det naturliga kapitalet och omvandlat det till tillverkat kapital. Eftersom naturligt kapital varit en obegränsad resurs har priset varit lågt och det är lönsamt att omvandla det tillverkat kapital. Ekologiska ekonomer anser till skillnad från traditionella neoklassiska nationalekonomer att naturligt och tillverkat kapital utgör komplement till varandra och inte substitut. Man kan ha hur många borrar, sågar och hammare som helst, men utan virke kan man inte bygga ett hus.⁵¹

Idag är dock situationen den omvända. Det börjar bli brist på naturligt kapital. Allt större andel av den biofysiska avkastningen i ekosystemet är in-tecknat i ekonomin. Om komplementet till det tillverkade kapitalet minskar, dvs mängden naturligt kapital minskar, innebär det att grunden för ekonomin försvinner, det finns inget att skapa tillverkat kapital av. Dalys slutsats är att vi måste investera i det naturliga kapitalet eftersom det är den begränsade faktorn. Detta är inte lika enkelt som att säga det. Eftersom naturligt kapital per definition inte är skapat av människan, innebär det att vi bara kan ge naturen förutsättningarna och vänta. Vi kan i för sig arbeta mer med kultiverat naturligt kapital, dvs jordbruk, djuruppfödning och skogsplantering, men även detta har begränsningar.⁵²

Att investera i det naturliga kapitalet innebär helt enkelt att inte ta ut mer naturresurser årligen ur systemet än det har tillväxt. En reell investering i det naturliga kapitalet innebär ett mindre uttag än den årliga tillväxten, först då ökar mängden naturligt kapital.

⁴⁸ Andersson, 1997

⁴⁹ Räntan är jämförd med inflationen på Statistiska Centralbyrån, 2000-03-23 och Sveriges Riksbank, 2000-03-23

⁵⁰ Daly, 1994,

⁵¹ Ibid.

⁵² Ibid.

Överfört till vår problemställning innebär det att företagen, för att försäkra sig om en långsiktig avkastning måste investera i det naturliga kapitalet. Företagets vinst ska bestå av de naturresurser som det naturliga kapitalet genererar. En ekologisk ekonomisk penningplacering är en placering i ett företag som investerar i det naturliga kapitalet.

4.4 Stora företag eller små företag

I vår empiriska undersökning påtalar flera av respondenterna problemet med korsägandet företag emellan. Även om en miljöetisk riktig placering görs, kanske det företaget i sin tur äger aktier i ett miljöetiskt tvivelaktigt företag. De efterfrågar också att företagen ska arbeta mot en hållbar utveckling och frågan är om det stora aktiebolaget klarar den utmaningen? Därför har vi valt att ta fram teori kring aktiebolaget, multinationella företag kopplat till hållbar utveckling.

4.4.1 Det multinationella aktiebolaget

Aktiebolaget var en lysande uppfinning för att stimulera företagsverksamhet världen över. Det som skiljer bolagsformen från andra är det begränsade ansvaret. Ägaren ansvarar bara för kapitalinsatsen. Hawken menar att detta begränsade ansvar är en gåva från medborgarna som ges till företagen, via staten. Han menar också att bolagen successivt genom tiden tillförskansat sig mer makt än det från början var tänkt, genom storlek och effektiv lobbyism.⁵³

Storföretag världen över växer proportionellt snabbare än den samlade världsekonomin. Benämningen storföretag är också lite missvisande. Företag med en omsättning på över hundra miljarder är idag inte ovanligt och för dessa är benämningen multinationella företag korrektare. De multinationella företag som växer fram avskräcker stater från att införa miljölagar som kortsiktigt skulle hämma företagens tillväxt. I och med att de blir större får de också större makt. Vissa menar att detta sker på bekostnad av nationalstaternas, ofta folkvalda makt. Det är olyckligt, eftersom en nation värnar om sin sociala välfärd och långsiktiga utveckling, medan de multinationella företagen har ett jämförelsevis ganska banalt mål, att växa och ge monetär vinst. Alla andra intressenter till företaget, får ge efter för de aktieägare som bara är ute efter den monetära avkastningen.⁵⁴

Storföretagen konkurrerar inte bara på de marknader där deras produkter släpps. De konkurrerar även om kapital. Det företag som växer snabbast får tillgång till riskkapital till lägre kostnad och kan då växa ännu snabbare. Eftersom storföretagen också har den största tillväxten drar de också till sig det mesta och det billigaste riskkapitalet. Investerare i sin tur jagar över hela världen efter den högsta avkastning. I den internationaliserade marknaden är kapitalet anonymt och tar inte hänsyn till sociala och miljömässiga effekter så länge de inte hindrar den kortsiktiga monetära utvecklingen.⁵⁵ Skulle sådana effekter inträffa p.g.a. en verksamhet som kapitalet finansierat, kan ju kapitalet flyttas till andra sidan jorden på mindre än en sekund.

⁵³ Hawken, 1993

⁵⁴ Hawken, 1993, s 108

⁵⁵ Hawken, 1993

Många företag ser dessutom med fruktan på kapitalet. För mycket kapitaltillskott leder nämligen till att det ställs ohållbara tillväxtkrav på företaget. Detta går ut över de anställda och chefer som tvingas arbeta under stressade förhållanden.⁵⁶

4.4.2 Små företag och lokal förankring – medel för hållbar utveckling?

När nackdelarna med multinationella företag nu spaltats upp kan man fråga sig om mindre och yngre företag är ett bättre placeringsalternativ. Man kan knappast anta att de automatiskt har en mer miljövänliga och bättre social organisation. Visserligen kan de inte påverka lika mycket enskilt men det kan de å andra sidan tillsammans. Däremot är det bland dem som de mest innovativa företagen finns som anpassar sig till de nya förhållanden som råder i världen.

Detta kan illustreras med ett citat från Hawken: ”Medan storföretagen vägrar inse att deras produkter skapar betydande miljö- och samhällsproblem kan småföretagen se dessa problem som en väg till tillväxt och framgång. Ett nyskapat företag kan bygga in miljövänliga metoder i sin affärsidé, eller åtminstone försöka undvika metoder och produkter som till sin natur är destruktiva. Att starta företag utifrån miljövänliga principer är visserligen en utmaning, men långt mindre avskräckande än att försöka förändra ett existerande företag som är fast förankrat på marknaden och där varje förändring kan leda till ekonomiska förluster.”⁵⁷

Enligt traditionell miljöekonomi bör externa miljökostnader internaliseras och betalas av den som orsakar miljökostnaderna⁵⁸. Alla bör alltså betala den miljökostnad som uppstår av sin konsumtion, likaledes bör företag betala för produktionens miljökostnader. I praktiken är det oerhört svårt för ett företag att göra det när ledningen och besluten inte har någon som helst förankring i den lokala miljön, vilket är fallet i större företag och multinationella koncerner. En av vinsterna med de multinationella bolagen är just att de har möjlighet att bortse från lokala externa effekter eftersom de kan flytta verksamheten och därmed undgå att drabbas av sina egna externaliserade kostnader. Det globala företaget kan inte välja att ta sitt ansvar, det är styrt av en fjärran bolagsstämma av aktieägare som vill ha maximal avkastning.⁵⁹

Eftersom de externa kostnader som ett företag orsakar och makten att kräva att dessa internaliseras båda är lokala, bör kontrollen av tillgångarna vara lokalt förankrade. Först då garanteras att de som fattar besluten också får leva med följderna. Alltså bör företagen vara lokalt förankrade.

4.4.3 Det uthålliga företaget

Hawken har ställt upp kriterier för uthålliga företag. Han menar att ett företag endast kan vara uthålligt, dvs socialt, ekologiskt och ekonomiskt hållbart, om det inte är beroende av externt kapitaltillskott för att utvecklas och växa. Han menar att företag som klarar av att växa med måttliga mängder externt kapital och tar tid på sig växa, också förefaller ha en mer positiv effekt på samhälle och anställda. Det tar tid för ett företag att mogna in i samhället.⁶⁰

Sammanfattningsvis kan man säga att för att en placering skall vara sund enligt Hawken krävs att kapitaltillskottet skall ha en mindre roll i företaget. Företaget måste ge sig själv tid för att

⁵⁶ Treviño, m.fl, 1999

⁵⁷ Hawken, 1993, s 155

⁵⁸ Parkin, 1998

⁵⁹ Korten, 1995

⁶⁰ Hawken, 1993

utvecklas och anpassa sig till ekologi och samhälle, och detta kan svårligen kombineras med extrema vinstförväntningar från kapitalplacereare. Att hitta något företag som på allvar har ambition att anpassas på sådant vis är lättare bland de mindre och nytänkande företagen.⁶¹

4.5 Företagen och den sociala etiken

De idéburna organisationerna i den empiriska undersökningen har alla verksamhet där höga etiska krav ställs. Kyrkan har den kristna etiken, Läkare utan gränser hjälper människor i nöd etc. I enlighet med att de anser att kapitalförvaltningen måste ses som en del av verksamheten krävs en genomgång av de etiska problemen på företagen. Precis som med miljön så måste dessa analyseras för att ge oss ett underlag för framtagandet av placeringsprinciper.

Treviños definition av begreppet etik lyder: ”Etik är grunden som alla våra relationer bygger på det är hur vi förhåller oss till anställda, arbetsgivare, kunder, samhälle, leverantörer och andra.”⁶² I denna definition är etik en fråga för alla relationer för företaget. Ett företag med god etik kan därför inte bara agera föredömligt utåt, utan måste även ha god etik inom företaget.

4.5.1 Etik på företaget

I Treviños bok *Managing Business Ethics* kallas problem som uppstår när människor arbetar tillsammans *Human resources issues*. Till dessa etiska problem hör t.ex. diskriminering och dålig arbetsmiljö, men också när människor på arbetsplatsen helt enkelt inte kan komma överens. Relationerna till personalen måste företaget vårda, de är ofta företagets största kostnad, men också en avgörande tillgång för att företaget skall kunna nå sina mål. Det bästa sättet för ett företag att attrahera kompetent personal är att skapa en kreativ arbetsmiljö, där personalen känner sig uppskattad. För att förhindra att etiska problem uppstår har många företag rättvisa införlivat i sin policy. Med ”rättvisa” menas då jämlikhet och opartiskt förhållningssätt från högre ansvariga.⁶³

Slutsatsen är att företag måste tänka på god etik av rent ekonomiska intressen. Det är dock inte alltid ekonomi och etik går ihop lika bra och det är då företagsledningen utsätts för den verkliga etiska prövningen.

4.5.2 Företaget och omvärlden

Företagets ansvar slutar inte vid leverantörskedjans ände, eftersom det har mer relationer än så till omvärlden. Detta är en självklarhet för miljömedvetna människor men mindre självklart för de som endast vill få monetär avkastning på sina aktier. Företaget påverkar samhälle och natur både direkt och indirekt. Om företaget själv avverkar skog är påverkan direkt, men om företaget istället köper timmer är dess påverkan indirekt på skogen. Företaget påverkar dock i båda fallen och har därför ett ansvar vid indirekt påverkan, även om det kanske är större i det förstnämnda fallet.⁶⁴

⁶¹ Hawken, 1993

⁶² Treviño, m.fl. 1999

⁶³ Treviño, m.fl. 1999, s 53-59

⁶⁴ Treviño, m.fl. 1999

De krav man som penningplacerare bör ställa på ett företag är att de tar sina relationer på allvar, även då det är det går emot kortsiktiga ekonomiska intressen. Att låta bli att avveckla en olönsam enhet inom ett företag vore oetiskt p.g.a. att företagsledningen i sådana fall inte skulle ta sitt ekonomiska ansvar. Att däremot göra det i lugnare takt för att kunna göra det så lindrigt som möjligt för de anställda är dock ett rimligt krav, detta kan generaliseras till att företaget bör ta hänsyn till alla intressenter. Företag bör också vara medvetna om deras påverkan på nära och avlägsna omgivning. Företaget kan ju inte, ur ett etiskt perspektiv, låta leverantören ha barn som arbetskraft, bara därför att den är avlägsen och man inte fått information om detta. Likaledes är krav om att ingen diskriminering får förekomma, varken etisk eller könsmässig ett tufft krav som ett Sverigebaserat företag kan driva i utländska fabriker och för underleverantörer.⁶⁵

4.5.3 Etiskt beslutsfattande

Hur ett företag i praktiken införlivar det miljöetiska hänsynstagandet i beslutsprocessen är givetvis varierande och beroende på företagets förutsättningar. Ett konkret exempel är att man kompletterar de ekonomiska kalkylerna med en beslutstabla. I beslutstablan spaltas alla företagets relevanta intressenter upp såsom personal, miljöorganisationer konsumenter etc. Här tas intressenternas intressen upp sida vid sida. Ekonomiska intressenters intressen, som t.ex. lönsamhet och likviditet, kan då jämföras med samhällets intressen som god miljö och sysselsättning. En beslutstabla är bra eftersom den synliggör intressenter som annars lätt glöms bort.⁶⁶

5 Analys

5.1 Kapitalansvar

Dagens miljöhot är så allvarliga att stora förändringar i hela samhället måste ske. Det nuvarande ekonomiska systemet är en faktor som skapar miljöhoten. I teoridelen redovisar vi behovet av förändring. Det ekonomiska systemet måste underordnas det ekologiska systemet, utsläpp i miljön för inte vara större än att ekosystemet kan neutralisera dem och en social utveckling måste hänga samman med miljöförbättringarna.

Organisationerna menar att kapitalet aldrig är inaktivt, oavsett hur det är förvaltad så påverkar det den verksamhet det är placerat i. En organisation med kontinuerliga miljöetiska mål måste se till att hela verksamheten arbetar mot dessa mål, den ekonomiska förvaltningen kan inte vara frikopplad från detta åtagande. Eftersom kapitalet aldrig är passivt måste organisationen ta ansvar för att det aktivt placeras, att passivt lämna kapitalet på ett bankkonto är också ett ställningstagande. Då lämnas ansvaret vidare till banken.

En organisation byggd på miljöetiska principer måste därför aktivt göra miljöetiska placeringar och inte göra placeringar som motverkar organisationens mål. Det finns ingen anledning till att inte detta borde gälla hushåll och företag med miljöetiska ambitioner. Egentligen är detta lika självklart som att sortera sina sopor.

⁶⁵ Treviño, m.fl. 1999

⁶⁶ Andersson, 1997 s. 211

5.2 Rimlig avkastning på kapitalet

Det är destruktivt att kräva en för hög kapitalavkastning. Höga avkastningskrav kan ha negativ effekt både på företaget och på dess omvärld. Ett företag som tvingas överexploatera sitt eller andras naturliga kapital för att ge ägarna den krävda avkastningen är inte ett långsiktigt hållbart företag. Penningplacerare som går in med stora kapital i ett företag skapar ibland orimliga tillväxtkrav, tillväxtkrav där inte hänsyn tas till naturliga avkastningen. Uttag av den hållbara biofysiska avkastningen räcker inte och ägaravkastningen måste därför finansieras med överexploatering av det naturliga kapitalet eller rationaliseringar som går ut över personalen i form stress och tuffare arbetsförhållanden.

En miljöetisk placerare ser till det bästa för företaget, i ett långsiktigt perspektiv, och kräver en rimlig avkastning, dvs en avkastning som är baserad på ett hållbart uttag av naturresurser. Företag som medvetet minskar sitt uttag av naturresurser, t.ex. genom snålare materialanvändning eller återvinning, kan öka sin verksamhet utan att exploatera naturresurserna mer. Därigenom kan de också öka sin monetära avkastning.

Av de intervjuade organisationerna är det vissa som har förstått detta samband. Andra har inte förstått det, eller så prioriterar de den monetära kapitaltillväxten högre.

5.3 Storlekens betydelse

I det empiriska materialet framkommer problemet med att göra en miljöetisk placering när företagen äger varandra genom korsäggande. De är multinationella och har många olika verksamhetsgrenar. Är det huvudverksamheten som avgör deras miljöetiska status eller den verksamhet de bedriver i vår del av världen eller ska hela verksamheten vara grunden för den miljöetiska utvärderingen. Det blir oöverskådligt när företagen är alltför stora hävdas i intervjuerna. Detta skapar en känsla av maktlöshet, de känner inte att det spelar någon roll hur de agerar. I kapitlet om stora och små företag diskuteras problemet med att de stora multinationella företagens produktion är ohållbara och svårföränderliga. Genom att företag är lokalt förankrade så blir miljökostnader synliga och drabbar företaget och dess nära omgivning själv. För att ett företag ska vara uthålligt måste det vara lokalt förankrat där det finns och verka för en hållbar utveckling där. Det tar tid för ett företag att växa in och anpassas till omgivningen. Detta är också ett argument för att en miljöetisk penningplacerare ska vara tålmodig, och se till företagets långsiktiga tillväxt och avkastning. Det är bland de mindre och yngre företagen som man hittar de som lärt sig ha miljöproblemen som en del av affärsidén istället för att bara se dem som kostnader. Kritiken mot alltför stora företag måste tas på allvar och i allmänhet är en placering i ett mindre företag säkrare ur ett miljöetiskt perspektiv.

5.4 Företagets ansvar för den hållbara utvecklingen

Våra intervjuade lägger stor vikt vid att en social utveckling grundlägger ett ekologiskt och ekonomiskt stabilt samhälle. Fattigdom och avsaknad av demokrati är orsaker till konflikter. Detta förhållande ställer krav på företag som verkar i demokratiskt mer instabila samhällen. De får inte frestas att utnyttja de lokala mänskliga och naturliga kapitalet, bara för att lagar och normer inte är tillräckligt utvecklade. Ett företag som inte behandlar alla sina relationer

med samma miljöetiska allvar är ett hycklande företag. Det är inte hållbart att hålla hårda miljöetiska principer i en del av verksamheten och överexploatera människor och miljö i en annan del. Det senare kan t ex gälla hos en leverantör i en fattig del av världen.

Även om inte intervjuerna direkt tog upp förhållanden inom företag i västvärlden så går det inte att utelämna i vår etiska diskussion. Med teoriavsnittet om företagen och den sociala etiken visar vi på behovet av detta. Ett företag som inte ser till sina interna relationer är inte ett socialt hållbart företag. Att personalen behandlas rättvist och får en rimlig andel av den vinst de producerar, är nödvändigt i det etiska företaget och kan lätt motiveras såväl socialt som ekonomiskt, men företaget måste gå längre än så och ta hänsyn till fler intressenter.

Att vara en miljöetisk penningplacerare är inte utan problem, det är svårt att få information om vilken miljöetik ett företag verkligen tillämpar. En miljöetisk penningplacering bör göras i företag som ha en klar miljöetisk filosofi över hur det skall agera mot alla sina intressenter i alla delar av verksamheten.

5.5 Företagsformens betydelse

Nu när den destruktiva sidan av externt kapitaltillskott till företag belysts kan man fråga sig i vilka företag man bör placera sitt kapital för att inte medverka till sådana effekter. Man kan också fråga sig om det överhuvudtaget är ekologiskt och socialt lämpligt att använda aktier i aktiebolag som kapitalplacering när alternativ trots allt finns. Den sistnämnda frågan är problematisk att ta ställning till. Den är mycket kopplad till politisk ideologi och till hur pass radikala förändringar man anser att miljöproblemen kräver. Av den empiriska studien hos de ideella organisationerna har vi funnit att aktier är en form av kapitalplacering som tas för givet. Andra företagsformer har både för- och nackdelar, men att dogmatiskt hävda att aktier alienerar ägaren från miljöetiska ställningstaganden är att gå för långt. En vidare analys kring olika företagsformer hade varit intressant men faller nu utanför vår studie, då inte det empiriska materialet tar upp problemet.

6 Slutsatser

Det empiriska materialet vi tillförskansat oss skiljer sig från det teoretiska. Organisationerna verkar i en verklighet och är formade därefter. Det teoretiska materialet däremot är format utifrån idéer om hur verkligheten ser ut, och borde se ut. Det är tydligt att de intervjuade i frågor om kapitalförvaltning antingen befann sig i en pragmatisk verklighet eller försökte verka efter sin idévärld. Vi anser att intervjuerna varit givande oavsett vilket och att vi har kunnat koppla teori till deras idéer med litteraturens hjälp. Däremot är vi utifrån vårt studiesammanhang som ekologisk ekonomistuderer inte särskilt imponerade över deras radikalitet. Nedan finns de principer vi tycker undersökningen leder fram till. Med andra utgångspunkter, andra intervjuobjekt och andra teorier hade också principerna delvis blivit annorlunda.

6.1 Principer för miljöetiska investeringar

Utifrån materialet i uppsatsen har vi arbetat fram ett antal principer för miljöetiska penningplaceringar. Dessa är mer av naturen generell än operativ karaktär. Vi har dels positiva principer som beskriver vilka sorts företag man bör intressera sig för, men vi har också negativa principer som varnar för företag som kan vara miljöetiskt tvivelaktiga.

- **Prioritera företag vars verksamhet aktivt bidrar till hållbar social, ekologisk och ekonomisk utveckling.**
Denna något övergripande princip kan användas som utgångspunkt vid val av placering. En placering bör vara positiv för alla dessa tre ben ifall den ska kunna anses ekologisk ekonomiskt riktig
- **Ta ansvar för hela kapitalet och dess verkningar.**
Allt kapital arbetar där det är placerat oavsett om det är på banken, placerat i aktier eller i statsobligationer. En placering är ett aktivt stöd för den verksamhet den finansierar.
- **Prioritera företag som är lokalt förankrade.**
För ett lokalt företag är avståndet mellan beslutsfattandet och resultaten mindre. Detta gör att ledningen i lokala företag lättare blir varse de sociala och ekologiska konsekvenserna av sina beslut och kan därmed lättare ta ansvar för dem.
- **Prioritera företag som tar hänsyn till alla intressenter, inte bara aktieägare och långivare.**
Ett miljöetiskt företag bör flytta sitt fokus från monetära kortsiktiga mål, till mål som är gynnsamma för samhällets hållbara utveckling. Med ett sådant mål är det självklart att se till alla intressenters behov.
- **Placera i företag som investerar i det naturliga kapitalet.**
En investering i det naturliga kapitalet ökar på sikt avkastning av naturresurser och ökar vinsterna på lång sikt
- **Prioritera företag som har uttalade policydokument i miljöetiska frågor**
Ett av problemen för en miljöetisk placering är möjligheten att få en överblick över ett företag. En miljöetisk policy gör det lättare att bedöma företaget och visar att de funderat över problemen.
- **Penningplaceringar med ambition att stödja miljöinnovativa företag görs företrädesvis i nytänkande och mindre företag, framför storföretag.**
Storföretag är ofta låsta i marknadspositioner och gamla produkter, små och nya företag har inga vinster att hämta hem på gamla miljöstörande verksamhetsgrenar.
- **Placera i företag med andra mål än monetär avkastning.**
Ett kooperativt företag finns för att tjäna medlemmarna. Ett demokratiskt styrt företag stödjer den sociala utvecklingen där det verkar.

- **Var försiktig med företag som har sin egen tillväxt som största drivkraft.**
Hög tillväxt, och de ännu högre tillväxtkraven, innebär generellt att antingen exploateras företagets omgivning (miljön) eller så utarmas företaget internt (personalrationaliseringar etc). Andra mål än monetär avkastning blir underordnade.
- **Undvik att placera i företag som inte har kontroll över verksamhetens effekter kopplat till en hållbar utveckling.**
Företag som inte bryr sig om internkontroll av sin verksamhet, bedriver knappast heller något arbete för hållbar utveckling, annat än som rena propagandaprojekt.
- **Undvik att placera i företag vars vinster är baserade på ett överutnyttjande av mänskligt- eller naturligt kapital.**
En hållbar utveckling kräver att det mänskliga och naturliga kapitalet bevaras eller ökar.

Vi anser att vår utgångspunkt i ideella miljö- och hjälporganisationers idéer om kapitalplacering har varit fruktsam för undersökningen. Våra placeringsprinciper borde kunna utvecklas vidare av aktörer på kapitalmarknaden med miljöetiska ambitioner.

Källförteckning

Tryckta källor

Andersson, 1997, *Kalkyler som beslutsunderlag*, Lund, Studentlitteratur
Burgess, *In the field*, 1995, London, Routledge
Costanza, 1997, *An introduction to Ecological Economics*, Boca Raton, St. Lucie Press,
Daly, 1994, Operationalizing sustainable development by investing in natural capital,
Jansson m.fl. 1994, *Investing in Natural Capital*, Covelo, California, Island Press
Ejvegård, R, 1996, *Vetenskaplig Metod*, Studentlitteratur, Lund
Lantz, 1993, *Intervjumetodik*, Lund, Studentlitteratur,
Lindén, 1994, *Människa och miljö*, Stockholm, Carlssons bokförlag
Hawken, 1993, *Det naturliga företaget*, Oskarshamn, ISL Förlag
Korten, 1995, *When corporations rules the world*, Kumarian Press, Inc.
Oikocredit, årsberättelse för 1998, Zalsman kampen BV, Holland
Parkin, 1998, *Economics*, 4:th edition,
Starrin m.fl, 1991, *Från upptäckt till presentation*, Lund, Studentlitteratur
Svenska Freds, 1998, *Förslag till etiska riktlinjer för kapitalförvaltning*, Intern rapport
Treviño, 1999, *Managing business ethics*, USA, John Willey & Sons

Internetkällor

Banco, InfoEtiska, www.banco.se, 2000-03-23
Agenda 21, Agenda 21 på svenska, <http://www.mls.miljo.gu.se/agenda21>, 2000-03-15
Statistiska centralbyrån, SCB – Ekonomi – Inflationstakten
<http://www.scb.se/snabb/priser/kpiforsv.asp>, 2000-03-23
Svenska Riksbanken, Svensk ekonomisk och finansiell statistik,
<http://www.riksbank.se/svenskstat>,

Personliga meddelanden

Engström, Therese, Fundraiser, Läkare utan gränser, 2000-03-22
Falkeblad, Björn, Ekonomichef, Svenska Kyrkan, 2000-03-22
Holmberg, Ulf, Ekonomichef, Världsnaturfonden, 2000-03-21
Pettersson, Jens, Generalsekreterare, Svenska Freds och Skiljedomsföreningen 2000-03-21
Romson, Jonas, Ekonomichef, Svenska Naturskyddsföreningen, 2000-03-16
Wahlstedt, Håkan, Partisekreterare, Miljöpartiet de Gröna, 2000-03-21

Bilaga

Basfrågor till intervjuer

Påverkar det hur organisationer placerar sina pengar?

Tycker ni att ni och andra aktörer bör agera som föredömen, i fråga om penningplaceringar?

Vad är viktigt när man placerar pengar?

Vilka krav tycker ni att man ska ställa på en investering/placering
-utöver ekonomiska kriterier?

Om en placering ska göras i ett företag, vad är det som avgör vilket företag? Vilka faktorer påverkar valet?

Vilka krav/kriterier borde ställas på sk miljöetiska kriterier?

Upplever ni att dessa miljöetiska fonder är tillräckligt etiska eller är det bara skrap på ytan?

I er idealvärld, vilka krav / kriterier skulle ni då ställa?

Hur förvaltar ni ert kapital idag?